

Program proti šikanování

1 Předmět

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovně vzdělávací cíle školy. Šikana se v zárodečné fázi vyskytuje téměř na každé škole, a proto je nutné věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost.

Při šikaně jde vždy o projev patologických mezilidských vztahů.

Tento „Program prevence proti šikaně“ slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a pomoc a spolupráci poskytujícího prostředí na ZŠ Borovského v Karviné. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy.

Patří spolu se „Školní preventivní strategií“ a „Minimálním preventivním programem“ k základním dokumentům školy v oblasti boje proti rizikovým projevům chování.

1.1 Základní metodické pokyny MŠMT

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Č.j. 24 246/2008-6
- Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Č.j. 20 006/2007-51

2 Základní pojmy

2.1 Šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašit žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Šikana je zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se jimi ještě před vznikem šikanování. Na prevenci šikany i při řešení jednotlivých případů by měli spolupracovat pedagogičtí pracovníci podle předem dohodnutých postupů.

2.2 Verbální šikana

- slovní útoky v podobě nadávek
- pomluvy
- ponižování
- vyhrožování
- kyberšikana – útoky pomocí SMS, e-mailů, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

2.3 Fyzická šikana

- fyzické útoky v podobě bití
- ničení a poškozování věcí oběti
- vydírání
- krádeže

- sexuální obtěžování až zneužívání

Nepřímou formou šikany je demonstrativní přehlížení žáka či žáků a jejich ignorování.

2. 4 Smíšená šikana

Kombinace verbální a fyzické šikany – jedná se o násilné a manipulativní chování či příkazy.

3 Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

3. 1 Odpovědnost školy a ochrana zdraví žáků

Škola je jednoznačně zodpovědná za žáky v souladu s ustanovením § 29 Zákona č. 5651/2004 Sb. (Školský zákon). Je povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a s tím souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí při předcházení vzniku rizikových projevů chování.

3. 2 Odpovědnost pedagogického pracovníka

Pedagogický pracovník musí šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vyskytuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekezení trestného činu. Každý pedagogický pracovník je povinen řídit se příslušnými pokyny a ustanoveními. Jeho odpovědnost je dána Zákonem č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 167, 168 trestního zákona).

4 Krizový plán a postupy při řešení šikanování

S krizovým plánem jsou na počátku školního roku prokazatelně seznámeni všichni pedagogičtí pracovníci, žáci a jejich zákonní zástupci.

Dle závažnosti situace rozlišujeme dva typy scénářů krizového plánu:

- **Škola zvládne situaci vlastními silami** - zahrnuje počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečných fází šikanování – viz 4.2.1.
- **Škola potřebuje pomoc z venku**, tj. součinnost se specializovanými institucemi – zahrnuje případy pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuch skupinového násilí – viz 4.2.2.

4. 1 Postup pedagogického pracovníka a ředitele školy

4. 1. 1 Podezření pedagogického pracovníka na šikanu

V případě podezření na šikanování zahájí pedagogický pracovník neprodleně vyšetřování šikany, spolupracuje se školním metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje o případu ředitele školy.

4. 1. 2 Prokázaná šikana

V případě prokázaných projevů šikany pedagogický pracovník neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.

4. 1. 3 Postup ředitele školy

- 1 Přijme informaci o šikanování (od pedagoga, žáka, rodičů či jiného dospělého).
- 2 Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu sama nebo je potřeba intervence z venku, tj. pomoc specializovaných institucí a eventuálně Policie ČR.

- 3 V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů – v týmu je vždy školní metodik prevence a výchovný poradce.
- 4 Zajistí informování rodičů o vyšetřování šikany, případně sám informuje o výsledcích vyšetřování, které řídí.
- 5 V případě negativních dopadů šikanování na oběť zprostředkuje nebo zajistí zprostředkování péče PPP, SVP, atd.
- 6 V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

4.2 Vyšetřování šikany

4.2.1 Počáteční šikana

- a) rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili, a s oběťmi
- b) nalezení vhodných svědků
- c) individuální, eventuálně konfrontační rozhovory, se svědky (nikoliv konfrontace oběti a agresorů)
- d) zajištění ochrany obětem
- e) rozhovor s agresory - případně konfrontace mezi nimi

4.2.2 Pokročilá šikana s neobvyklou formou

Výbuch násilí skupiny proti jednotlivci či minoritní skupině:

- a) překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti
- b) domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování
- c) zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
- d) pokračující pomoc a podpora oběti
- e) nahlášení Policii ČR
- f) zahájení vlastního vyšetřování

4.3 Konkrétní krizový plán školy (bez ohledu na závažnost případu)

4.3.1 Prvotní reakce školy

- okamžitá ochrana oběti – žáka co nejdříve předat rodičům, než se rodiče dostaví, přemístit žáka do jiné místnosti
- dohoda o vzájemné informovanosti mezi rodiči a školou
- oddělení agresorů od kolektivu třídy, a to bezprostředně, aby nemohli i agresori ovlivňovat svědky
- rozhovory se svědky – výpovědi zaznamenat:
 - 1 KDO je OBĚŤ
 - 2 KDO je AGRESOR
 - 3 KDE byla oběť šikanována
 - 4 JAK DLOUHO trvá
 - 5 Jakou FORMOU
- zjištění poznatků od ostatních žáků třídy
- individuální rozhovory s agresory
- zaslání dopisů rodičům aktérů šikany s termínem projednání případu ve škole

4. 3. 2 Seznámení pedagogů s případem šikany

Na poradě svolané ředitelem školy po zjištění všech okolností případu je nutno seznámit všechny pedagogické pracovníky s celým případem – jak k šikaně došlo, jak byla zjištěna, jak se dále vyšetřuje, jaká výchovná opatření jsou navrhována, jak se bude pracovat s kolektivem třídy, kde k šikaně došlo.

Školní metodik prevence znovu upozorní pedagogy na Metodický pokyn č.j. 28 275/2000 - 22 a dle potřeby provede proškolení pedagogů o nejzávažnějších částech Metodického pokynu.

4. 3. 3 Individuální schůzky rodičů aktérů případu

Schůzky se všemi agresory probíhají jednotlivě, o všem je vždy vyhotoven zápis. Rodičům je dle potřeby nabídnuto specializované vyšetření žáka.

Následně proběhne schůzka s rodiči oběti, též jsou seznámeni s celým případem a je vyhotoven zápis. Rodiče jsou seznámeni s dalšími postupy školy v rámci ošetření vztahů ve třídě.

4. 3. 4 Třídnická hodina pro žáky

Žáci jsou obecně informováni o případu a vyšetření šikany, jsou opětovně informováni o možnostech sdělit podezření či konkrétní poznatky o šikaně, o event. oběti, v případě, že budou svědky šikany – Schránka důvěry, tel. Krizové linky, VP, ŠMP, TU...

4. 3. 5 Výchovná opatření

Udělení výchovných opatření: napomenutí TU, DTU, DŘŠ, snížený stupeň z chování.

V mimořádných případech se užití další opatření:

- doporučení na realizaci dobrovolného diagnostického pobytu v diagnostickém ústavu;
- podání návrhu OPSPOD k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- vyzumění Policie ČR.

4. 4 Spolupráce se specializovanými institucemi a Policií ČR

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány – s PPP, SVP, OSPOD, Policie ČR.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči PPP, SVP, SPC nebo dalších odborníků – psychologů, psychoterapeutů, psychiatrů.

4. 5 Jak mám jako rodič postupovat při podezření na šikanování mého dítěte?

V případě, že rodiče informují pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí tento okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje se školním metodikem prevence a výchovnou poradkyní, informuje ředitele školy.

Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem rodiče informovat, co mají dělat, když se o šikanování dozvědí.

Učitel, popřípadě ředitel školy, vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případě, že se podezření neprokáže.

5 Další důležité informace

5.1 Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

5.1.1 Nepřímé (varovné) znaky šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Mívá zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Na těle má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!

5.1.2 Přímé znaky šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

5.1.3 Čeho si mohou všimnout rodiče šikanovaného žáka?

Předně je třeba si uvědomit, že většinou je pro šikanovaného velmi bolestivé a traumatické, má-li říci rodičům, které má rád a na kterých mu záleží, jak je ponižovaný, jak je trapný, jak se neumí prosadit a jak ho nikdo nebere...

Když pak dítě najde odvalu a rodičům se svěří, to obávané a snad tušené slovo šikana se stává noční můrou celé rodiny, tvrdou realitou, se kterou je třeba se vyrovnat.

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Zvyšuje se nechuť jít ráno do školy, zvláště když dříve mělo dítě školu rádo. Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztrácí chuť k jídlu.

- Dítě nechodí do školy a ze školy se vrací nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové - agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu.
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody – např. opakovaně říká, že je ztratilo, příp. doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat - manipulace s teploměrem apod.
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

6 Důležitá telefonní čísla

Linka bezpečí	celá ČR	800 155 555
	Ostrava (12:00 – 6:00):	596 618 908
Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče		286 881 059
		774 089 181
Ped. psychologická poradna	Karviná	596 311 996
Centrum psychologické pomoci	Karviná	596 317 575
ELPIS (Poradna pro oběti trestných činů a pro týrané a zneužívané ženy)	Karviná	596 323 032
Bílý kruh bezpečí (pomoc obětem trestné činnosti), Ostrava		596 489 204
Policie ČR		158
Policie ČR Karviná		974 734 651

7 Způsoby eliminování šikany

- Při každé možné příležitosti žákům vysvětlovat, co vlastně šikana je, jak se jí bránit, diskutovat otevřeně.
- Šikanování považovat za závažný přestupek a dělat vše pro jeho odstranění.
- Věnovat zvýšenou pozornost žákům v problémových časech a prostředích – příchod do školy, přestávky, odchod ze školy, šatny, hřiště, chodby...
- Pravidelně a často využívat různé anonymní dotazníky, schránku důvěry.
- Naslouchat rodičům a žákům, pokud někdo z nich šikanu ohlásí.
- Problém nezlehčovat, nebagatelizovat, nepodceňovat.
- Vždy spolupracovat s rodiči oběti i agresora.
- Mít na paměti, že šikana může být často rafinovaná.
- V případě, že se šikana odhalí, nedovolit, aby agresorovi prošla.
- V případě, že se proti ohlášené šikaně nic neudělalo, vyvolat její důsledné prošetření.
- Podporovat oběť, potrestat agresora.

- Podporovat diskuze o vycházení s ostatními lidmi a formovat pozitivní postoje vůči nim.
- Podporovat žáky, aby se všemi jednali s respektem a vzájemnou úctou.

7 Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Tento krizový plán eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde.